

מבט על, גיליון 906, 19 במארס 2017

לפאתי מזרח, קדימה: ישראל וסין ערב שותפות כוללת לחדשנות

מתן וילנאי, אסף אוריון וגליה לביא

ב-20-21 במארס 2017, במלאת 25 שנים לכינון היחסים הדיפלומטיים בין המדינות, יבקר ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, בסין. זהו ביקורו השני של נתניהו בסין בתקופת כהונתו של הנשיא שי ג'ין-פינג, כשברקע יחסי הכלכלה הצומחים בין המדינות, האינטרסים הגוברים של סין במזרח התיכון והדינמיקה המתפתחת בין שלוש המעצמות בראשית נשיאותו של דונלד טראמפ. אירוע זה מהווה הזדמנות טובה לבחון את צמיחת יחסי ישראל וסין מאז הביקור הקודם בשנת 2013, ואת אופק התפתחותם.

בחינה זו נכון לערוך במסגרת הסתכלות רחבה על האינטרסים של סין במזרח התיכון ועל מדיניותה בו. לאור המדיניות המוצהרת של "אי התערבות בעניינים פנימיים של מדינות אחרות", וכן הזהירות בנטילת סיכונים, מתמקד עיקר הפעילות הסינית במזרח התיכון בתחום הכלכלה, בעוד מעורבותה המדינית מצומצמת, ונוכחותה הצבאית הקטנה היא במסגרת משימות שמירת שלום בלבד. סין מייבאת מהאזור למעלה ממחצית יבוא הנפט שלה, ומשקיעה בתשתיות התחבורה בו, כגון דרכים, מסילות ברזל ונמלים, במסגרת יוזמת "דרך וחגורה" (OBOR) בין סין לבין שוקי אירופה ואפריקה, שמימונה מסתייע גם באמצעות הקמת AIIB, הבנק האסייתי להשקעות בתשתיות, שאליו הצטרפה ישראל מיד עם הקמתו. ב-2015 בלבד, השקיעה סין קרוב ל-5.7 מיליארד דולר בתשתיות במזרח התיכון ובצפון אפריקה, וב-2016 זינק היקף ההשקעות בתשתיות ל-21.5 מיליארד דולר. גם בישראל מעורבת סין בהקמת תשתיות, דוגמת כריית מנהרות הכרמל בחיפה, הקמת הרכבת הקלה בתל אביב והרחבת נמלי אשדוד וחיפה. בימים אלו היא נכנסת גם לתחום הבניה למגורים.

לצד השקעות אלו, עניינה המוצהר העיקרי של סין בישראל הוא בתחום החדשנות. בעיני סין ישראל בולטת על אף קוטנה בהשגיה המדעיים, במספר חברות ההזנק שלה, ובמספר חתני פרס נובל שלה. לאור הצורך החיוני של סין בטכנולוגיות מתקדמות ובפתרונות חדשניים עבור אוכלוסיתה הגדולה והמתבגרת, משקיעה סין בישראל, בתחומי היי-טק, חקלאות ומזון, טכנולוגיות מים, מד-טק וביו-טק. על פי הערכות משרד הכלכלה, בשנת 2015 היה היקף השקעותיה הכולל למעלה מחצי מיליארד דולר. סין מעודדת גם הקמת מיזמי חדשנות ישראלית בסין, דוגמת "עיר המים" בשואו-גואנג, בשילוב טכנולוגיות מים ישראליות. הקמת מכון אקדמי טכנולוגי בגואנג-דונג על ידי הטכניון, שמומנה בתרומת 130 מיליון דולר מהמיליארדר לי קא-שינג היא דוגמה לתפקידם של אנשי עסקים מסין בקידום היחסים בין המדינות. מאז שנת 2013, נרשמת בישראל תנועה ערה של משלחות אנשי עסקים סינים, לצורך השקעה בחדשנות, בתחומים שהגדירה ממשלת סין כבעלי עדיפות, ובשנת 2016 לבדה הונפקו בשגרירות ישראל בבייג'ינג מעל עשרת אלפים ויזות לאנשי עסקים סינים.

לפאתי מזרח, קדימה: ישראל וסין ערב שותפות כוללת לחדשנות מאת: מתן וילנאי, אסף אוריון וגליה לביא

המכון למחקרי ביטחון לאומי

מבט על, גיליון 906, 19 במארס 2017

ההתמקדות הסינית ביחסי כלכלה נוחה גם לישראל, אשר יחסיה האסטרטגיים עם ארה"ב הינם נדבך יסודי בבטחונה הלאומי. קשרי עבר של ישראל עם סין בתחום הביטחוני היו מקור למתחים, ואף למשברים, עם ארצות הברית, ומאז העשור שעבר נזהרת ישראל, ומקפידה למקד את קשריה עם סין במישור הכלכלי. בהתאם, הוחלט בביקורו הקודם של נתניהו בסין ב-2013 "להפעיל מאמץ ממשלתי ממוקד לחיזוק הקשרים הכלכליים בין ישראל לסין, במטרה לקדם את מיצוי הפוטנציאל הכלכלי הגלום ביחסים ההדדיים". ואכן, היקף הסחר בין המדינות גדל מ-8 מיליארד דולר ב-2013 לכ-11 מיליארד דולר ב-2016. כמו אצל שותפי סחר רבים של סין בעולם, מתנהל הסחר של ישראל מול סין בגרעון. ב-2015 עמד הגרעון המסחרי של ישראל מול סין על כ-3.386 מיליארד דולר, עלייה של כ-12% מ-2010.

על רקע צמיחתם המרשימה של יחסי הכלכלה בין המדינות בולטת חולשה יחסית בישראל בתחום המחקר האקדמי והיישומי על סין המודרנית, כתשתית ידע חיונית לשם תמיכה בקבלת ההחלטות. כדי לתמוך בהמשך צמיחה ממשית ואחראית, באמצעות גיבוש מדיניות ופיתוח יחסים עסקיים מניבים בהיקף נרחב ובמגמה חיובית לאורך זמן, זקוקים הן ממשלת ישראל והן המשק הישראלי למומחים רבים יותר לסין המודרנית במגוון נושאים כמו כלכלה ומנהל עסקים, משפטים, יחסי חוץ ועוד. מיעוטם של מומחים לנושאים אלה הן בקרב משרדי הממשלה והן באקדמיה מהווה גורם מעכב להאצת פיתוח יחסי הכלכלה.

הקשרים בין ישראל לסין מגלמים פוטנציאל צמיחה משמעותי למשק הישראלי, שיש לפעול למצותו תוך שמירה מכל משמר על היחסים האסטרטגיים עם ארצות הברית. במהלך הביקור יש כוונה להגדיר היחסים בין המדינות כ"שותפות כוללת לחדשנות" **Comprehensive Innovative Partnership** – הגדרה המבטאת את הבנת שני הצדדים באשר למרכז הכובד של יחסיהם, תוך הימנעות מוסכמת מהגדרת השותפות כ"אסטרטגית", כשברקע, יחסי ישראל-ארצות הברית מצד אחד ויחסי סין עם מדינות המזרח התיכון האחרות מצד שני.

כהשגים מומלצים לביקורו של ראש הממשלה בסין, מוצע:
במישור הבילטרלי: ישראל-סין

- א. להמשיך ולקדם תנאים מיטביים להרחבת שיתוף פעולה בתחומים נדרשים לסין, שבהם יתרון יחסי לישראל: היי-טק וחדשנות, חקלאות ומזון, טכנולוגיות מים, מד-טק וביו-טק.
- ב. שילוב ישראל ב-OBOR: עידוד השקעות סיניות נוספות בפרויקטי תשתית בישראל, הצעת פתרונות ומעורבות ישראל בתחומים, שבהם היא מתקדמת ורלוונטית לקידום היוזמה: אבטחה, לוחמה בטרור, ותקשורת.
- ג. הדגשת חשיבות קיומו של ביקור מנהיגותי בכיר של סין בישראל (הנשיא עצמו או ראש הממשלה), בין היתר לאור הפער הברור בדרג ביקורי בכירי סין בישראל ובמדינות האזור.
- ד. הרחבת חילופי משלחות של אנשי עסקים בכירים ועידוד הגעת בכירי עסקים מסין לישראל.
- ה. קידום הידע והלמידה ההדדית להאצת פיתוח היחסים (לימודי סין בישראל, לימודי ישראל בסין, הרחבת דיאלוג מכוני מחקר) בעידוד ממשלתי (קרן משותפת? תמריצים, תיקצוב, השקעות).

לפאתי מזרח, קדימה: ישראל וסין ערב שותפות כוללת לחדשנות
מאת: מתן וילנאי, אסף אוריון וגליה לביא

המכון למחקרי ביטחון לאומי

מבט על, גיליון 906, 19 במארס 2017

במישור האזורי: סין והמזרח התיכון
לסין יכולת מוכחת ועודפי היצע בתחומים של הקמת תשתיות תחבורה, כלכלה ופיתוח; במזרח התיכון ביקוש עצום לכל אלה, אולם חוסר היציבות והבטחון הבסיסיים בו מהווים חסמים לפעילותה. ישראל היא אי של יציבות ובטחון במרחב זה. לאור זאת יהיה נכון להציע את הרעיונות הבאים:

- א. עידוד סין לתרום לקידום יחסי ישראל והפלסטינים באמצעות השקעה וקידום תשתיות ברשות הפלסטינית ובעזה, בברכת ישראל ובערבותה הבטחונית, כחלק מייצוב כלכלי של המצב הבטחוני, וביסוס "שלום כלכלי" עם הפלסטינים. בין היתר ניתן להקים תשתיות שיספקו שירותים לעזה (כולל בשטח ישראל, שניתן יהיה להכלילן בחילופי שטחים בעתיד), כגון אנרגיה מתחדשת, תשתיות תחבורה ימית ומתקני התפלה, וביהודה ושומרון – תשתיות תחבורה יבשתית, אזורי תעשייה (כולל היי טק) ועסקים, וכדומה.
- ב. מדיניות סין במזרח התיכון מדגימה יכולת לנהל קשרים פוריים עם מגוון שחקנים באזור, ואף יחסים מקבילים עם אויבים מרים (איראן-סעודיה, ישראל); על בסיס פוטנציאל זה נכון וניתן לקדם מיזמים משותפים לסין, לישראל ולמדינות הפרגמטיות, כדי למצות את הפוטנציאל הקיים והמתפתח, ולהבליט את סין כשחקן משמעותי בקידום יציבות האזור באמצעות אסטרטגיה כלכלית, תוך נטילת סיכונים מוגבלים.
- ג. הבעת דאגה מיחסי סין-איראן בתחום הבטחוני (ביקורי בכירים, שיתוף פעולה צבאי, ובעיקר סיוע סיני לתעשיות הבטחוניות האיראניות), כאשר האחרונה עדיין מחויבת להשמדת ישראל, לתמיכה בטרור ולחתימה לנשק גרעיני. נכון להדגיש, כי דגמים איראניים של מערכות נשק סיניות, כגון טילי C802 נגד ספינות, מוצאים דרכם לארגוני טרור, כגון חזבאללה והמורדים החותיים בתימן, וסופם שהם פוגעים בכלי שיט של שותפי סין האחרים באזור, כגון ישראל עצמה, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות.

לסיום, המלצה גם במישור הבין מעצמתי. המארחים הבחינו ללא כל ספק בקרבת ראש הממשלה לנשיא טראמפ ובנגישותו גם לנשיא פוטין. כאשר סין עצמה מגששת אחר ערוצים לבית הלבן החדש, ומשולש המעצמות עובר תקופת עיצוב רבת מתחים, נכון יהיה לבחון בעדינות אפשרות לתרומה צנועה של ישראל בהעברת מסרים ובתיווך דיסקרטי בין המעצמות.